As viaxes

Manuel María ten afirmado que "a paisaxe o é todo". Dándolle a volta á frase, podemos afirmar que todas as paisaxes que coñeceu están presentes na súa escrita. Os lugares onde viviu: Outeiro de Rei, Lugo, Monforte de Lemos, A Coruña, etc. e as terras que percorreu: case toda a Galiza e moitos outros países (Euskadi, Catalunya, Grecia, Italia, Venezuela…). Un dos seus logros foi ensinarnos aos galegos boa parte da nosa terra a través dos seus escritos. El era dos que pensaba que para que poidamos valorar outras terras, primeiramente debemos coñecer ben a nosa.

Con Saleta en Atenas

1 A seguir imos ler un artigo de Manuel María sobre a comarca de Ferrol. Mais, antes de facérmolo, podemos poñer en común, oralmente, o que coñece o alumnado da aula sobre Ferrol: cantos a visitaron, cales son as rúas máis coñecidas, que museos ou monumentos destacarían, que paraxes naturais coñecen, etc.

2 Coñezamos mellor Ferrol e os arredores no artigo de Manuel María que leva o nome da devandita cidade:

Ferrol

"Nos derradeiros tempos este que escribe viaxou varias veces a Ferrol. De cada viaxe foi traguendo unha impresión distinta da cidade. Primeiramente paseou todo o que queda -que non é moito- do Ferrol Vello, un rincón evocador que garda o engado dos pequenos portos mariñeiros. Logo andivo a urbanización do século XVIII, que é moi fermosa. O racionalismo do XVIII sóupolle dar ó trazado urbano, do que hoxe podemos chamar Ferrol clásico, un senso poético e executar unha xeometría elemental e poética que, pese a todo, ten algo de rural. Esa xeometría da que falo, a un labrego como servidor, evócalle as cumpridas cortiñas da súa Terra Chá, ben traballadas cando se usaba o arado romano, cos seus sucos dereitos como fíos, cos seus cadullos e cos seus madoiros. Son rúas humanas e racionais. Cada casa está individualizada e os balcós e galerías son unha leción de bo urbanismo.

Por Ferrol andan moitos descendentes de xentes da miña tribu natal. Esta pequena colonia chairega tróuxoa, aló nas dúas primeiras décadas deste século, don Manuel Montes, que morreu sendo párroco de San Xulián e que denantes o fora de Outeiro de Rei e de Pontedeume.Os chairegos que don Manuel Montes trasladou ou trasplantou a Ferrol traballaron de consumeiros, de empregados do axuntamento, algunhos sentaron plaza na Mariña e outros estableceronse de carniceiros, maiormente pola banda do Inferniño, nome que, cando servidor era rapaz, moito lle chamaba a atención e que, aínda hoxe, xa un vello feito coa barba prateada e o cabelo cano, non deu pescudado a razón deste topónimo que lle causa un pequeno e vago desacougo.

Os arredores de Ferrol impresionan pola súa beleza. Comezando por Serantes, onde desemboca o regato Aneiros, do que é afluente o regueiro dos Corgos.Dende a ermida de Chamorro, forte fábrica de cantería, profanada con tanto cemento que lle botaron, a panorámica da cidade e da ría é inesquencible. Baixando a Serra, que chamaremos de Chamorro, chegamos a Covas. Visitamos a vella casa labrega que a nosa amiga María Xesús anda a arranxar. O val é breve e perfecto como a rosa. Dende eiquí síntese o mar bater inútilmente contra os penedos de Cabo Prior.

Noutra ocasión chegamos deica o castelo de San Felipe. Un pouco máis adiante está o Castelo de San Cristobo. Da outra banda da ría ollamos o castelo da Palma, Monte Faro e Mugardos. O monte cae, a pino, sobre o mar. Na boca da ría as augas baten e lúen os penedos. Entre Serantes e A Graña é terreo militar. Pareceume entender que parte deste terreo está copado polos americás. A Graña é unha aldea preciosa, singular e orixinal, metida no monte a puro esforzo humano. Conserva moitas construciós tarreas e outras dun andar feitas de cantería. Ó pé destas casas mariñeiras, na máis pura tradición da arquitectura popular, érguense novos edificios de cemento e ladrillo que nada teñen que ver co seu entorno.

Xubia trainos lembranzas de Fernando de Esquío, un dos nosos mellores troveiros do medievo, cazador nestes montes que van morrer á ría que, noutros días, tiña augas azules, verdes ou grises. O troveiro non quería -nin podía- ferir as aves cantoras. Fernando de Esquío andivo o camiño de Santiago a Lugo, presuroso e namorado, para lle decir a unha luguesa a súa paixón nunhos versos que teñen rumor e rimo de marea. Esto non o privou de escribir cantigas de maldicer do estilo máis ferinte e procaz, según a nomenclatura tradicioal. En Xubia houbo, noutro tempo, fábrica de moeda e de tecidos. E coido que tamén de papel.

Perto a Xubia, en Narón, paseou, antes do 36, as súas saudades chairegas o poeta Xosé Crecente Vega, da parentela da miña compañeira. Foi coadxutor da parroquia. Nunhos poemas inéditos, dos que teño a sorte de poseer copia, canta á ría ferrolán. Nos días da guerra civil escribiu un soneto, en Ciudad Real, no que evoca á vella estrada de Narón, veireada de arbres e chea de curvas. É moi posible que o Río Grande de Xubia lle lembrara ó Miño, aínda case recén nacido, ó seu paso por Outeiro, mesmo ó pé da súa casa natal, tanto que as ondas miñotas tiveron que arrolar os seus ensoños de neno e alcender os seus soños de mozo e de adolescente.

Pró que esto escribe hai varios Ferrol: o Ferrol Vello; o do século XVIII, coa súa prolongación cara ó barrio de Caranza; a Cidade Alta, co seu barrio de Canido, onde viven as clases populares, asentadas dende vello na cidade. E Caranza que, pese ós seus espacios verdes e as súas rúas razonablemente anchas, lémbranos a calqueira cidade ianqui ou eses arrepiantes complexos turísticos que se foron erguendo á veira do Mediterráneo. Agardemos que o barrio de Caranza vaia envellecendo e lle aconteza o mesmo que o viño vello: que cos anos millora.”

Andando a terra

3 Imos programar unha viaxe (animade ao centro a que vos leve) pola comarca de Ferrol partindo do texto de Manuel María. Mais para facérmolo temos que planificala e documentarnos previamente. Este sería un traballo a realizar por toda a aula, en grupos; levaría por título: "Ruta pola comarca de Ferrol".

a) Busquemos no texto de Manuel María todos aqueles espazos xeográficos e nomes propios que se citan que poidan ser interesantes para a visita.

____

____

____

b) Ampliemos a información sobre Ferrol na biblioteca ou na aula de informática: consultemos enciclopedias, atlas, a páxina web do concello, etc.

c) Temos que ir seleccionando o que nos pareza máis interesante: museos, rúas, espazos naturais (praias, ríos, vales, montes…) para realizarmos a visita.

d) Ao mesmo tempo teremos que documentarnos sobre feitos históricos acontecidos na cidade e arredores, sobre os sectores económicos máis importantes, buscarmos textos de escritoras e escritores galegos que naceran ou dedicaran a Ferrol, cancións ou cantigas tradicionais galegas dedicadas á cidade, etc.

e) Tamén é importante que nos fagamos con imaxes (fotografías, fotocopias, imaxes tiradas de páxinas web) dos diferentes lugares, feitos históricos e personaxes que seleccionemos para a ruta.

Vista aérea de Ferrol

Concatedral de San Xiao

f) Finalmente, teremos de seleccionar aquilo que nos pareza máis interesante e argumentar por que eliximos determinados lugares para visitar.

g) Unha vez feita a selección, chegamos ao momento de redactar a nosa "Ruta pola comarca de Ferrol". Temos que pensar cal será a orde máis lóxica para visitar os distintos espazos; temos de consultar o horario dos recintos que vaiamos visitar; debemos acompañar a información de imaxes e textos de escritoras ou escritores que fagan máis vistoso o traballo. Sería interesante que aportásedes trípticos como mostra, feitos por asociacións ou por institucións oficiais doutras rutas viaxeiras.

h) Cando xa teñamos a ruta deseñada, proporémoslle a algún dos nosos profesores ou profesoras que se anime a levarnos a coñecer Ferrol.

4 No texto de Manuel María aparece numeroso léxico do campo semántico da arquitectura e da construción. Indícao e busca o significado das palabras que descoñezas.

5 Manuel María cita ao poeta Fernando Esquío; a continuación realiza unha comparación entre unha cantiga deste poeta e o poema de Manuel María, "Meu vello amigo, Fernando de Esquío"; compara a forma externa, o tema, o léxico, etc.

Vaiamos, irmana, vaiamos dormir,
nas ribas do lago, u eu andar vi
a las aves meu amigo.

Vaiamos, irmana, vaiamos folgar
nas ribas do lago, u eu vi andar
a las aves meu amigo.

Enas ribas do lago, u eu andar vi,
seu arco na mao as aves ferir,
a las aves meu amigo.

Enas ribas do lago, u eu vi andar,
seu arco na mao a las aves tirar,
a las aves meu amigo.

Seu arco na mao as aves ferir,
e las que cantavan leixá-las guarir,
a las aves meu amigo.

Seu arco na mao a las aves tirar,
e las que cantavan non as quer matar,
a las aves meu amigo.

Fernando Esquio

Meu vello amigo, Fernando de Esquío:
o teu verso feble como un asubío.
E vas de amor escoando.

¡Meu vello amigo, xentil trobador,
sutil e calado, ferido de amor!
E vas de amor escoando.

Fernando de Esquío, cruel e firente:
¡a túa verba vella, aceda e doente!
E vas de amor escoando.

Fernando de Esquío, sen arco na man:
¡as aves de antano no meu peito van!
E vas de amor escoando.

Fernando de Esquío, ¡qué saudades fondas
leva o vello Miño boiando nas ondas!
E vas de amor escoando.

¡Qué saudade fonda dende o mil e pico!
¡As aves cantando cun verso no bico!
E vas de amor escoando
e os merlos seguen cantando.

Escolma de poetas de Outeiro de Rei ,1982